

El català que va canviar la història de Costa Rica

L'estrena del documental de Televisió de Catalunya 'Don Pepe Figueres' ha servit perquè Os de Balaguer retés homenatge a José Figueres, un fill d'aquesta petita població de la Noguera que va canviar el rumb de la història de Costa Rica abolint l'exèrcit i democratitzant el país.

Aquest darrer primer de maig tot Os de Balaguer va sortir al carrer. No és que en aquesta petita població de la Noguera el dia dels treballadors se celebri amb més entusiasme que en qualsevol altre lloc, sinó que aquell dissabte un personatge il·lustre retornava als seus orígens. José María Figueres Olsen, ex-president de Costa Rica i actual director gerent del Fòrum Econòmic Mundial, assistia a l'homenatge que es retia al seu pare, Don Pepe Figueres, també ex-president de Costa Rica i una figura clau del segle XX, que va canviar la història d'aquest país centreamericà.

L'excusa ha estat l'estrena del documental *Don Pepe Figueres*, un treball periodístic de Claudio Lauria per a Televisió de Catalunya. En aquest reportatge es reconeixia el paper cabdal de José Figueres en la Costa Rica del segle XX. Pepe Figueres Ferrer, Don Pepe, era fill del metge d'Os de Balaguer Mariano Figueres Forges, i d'una mestra originària de Reus, Francesca Ferrer Minguella. La parella se'n va anar a les amèriques amb el futur Don Pepe a punt de néixer, i de ben segur que mai no s'haguessin imaginat que aquell nadó que va aguantar la llarga travessia en vaixell al ventre de la seva mare arribaria a ser president del país que els acollia. I no precisament, a més, un president qualsevol. Figueres va restablir la democràcia el 1948, va abolir l'exèrcit i

va declarar zona protegida bona part del territori de Costa Rica, la qual, amb els anys, ha configurat el particular caràcter d'aquest país, considerat com la Catalunya americana. Els recursos que es destinaven a l'exèrcit van servir per invertir en salut, investigació, infraestructures i desenvolupament. Va ser, doncs, un home avançat al seu temps. Don Pepe, que va néixer el 1906, dos mesos després que els seus pares desembarquessin, va arribar al poder el 1953, després d'onze anys de denúncia de la situació política i social, exili, i lluita armada. El 1942 va ser expulsat del país. El 1948 es va aixecar en armes i va encapçalar un moviment guerriller amb què va prendre el poder de la República, des del qual va fer una nova "revolució": abolicció de l'exèrcit; declaració oficial de la lletra de l'himne nacional; i, sobretot, creació de l'Institut Costarricense de Electricidad (ICE), amb què va aconseguir acabar amb la crisi energètica que patia el país. El 1953 va ser elegit president de la República, càrrec que va tornar a guanyar a les urnes el 1970. Don Pepe va fer del seu país un dels territoris americans més estables, durant les convulses dècades de la segona meitat del segle XX. El polític lleidatà va morir el 1990, però el cognom Figueres continua lligat a la història de Costa Rica. El dia 1 de maig van assistir a l'homenatge que se li retia a Os de Balaguer la seva viuda, Karen Ol-

Dalt, José Figueres com a president de Costa Rica. Al costat, la vídua, Karen Olsen, amb el fill, José María Figueres, al centre, a Os de Balaguer.

Un documental gestat al llarg de cinc anys

El documental *Don Pepe Figueres* és dirigit per Claudio Lauria, que hi ha invertit cinc anys de feina, amb la producció executiva d'ell mateix i Jordi Ambrós (en representació de TVC), i la producció de Cristina Diago i María Coronas Burgos (en els rodatges fets a Costa Rica). Lauria ha fet que siguin els testimonis els qui glossin davant la càmera la història de l'expresident de Costa Rica, en ambients exteriors i imatges en moviment, lluny de l'estatisme de l'estudi de gravació. A Catalunya, són testimonis i glossadors de la figura de Don Pepe els qui narren les seves vivències: l'expresident de la Generalitat, Jordi Pujol, i alguns veïns d'Os de Balaguer. La vídua, Karen Olsen, i el fill, José María, expliquen com era el seu marit i pare, respectivament, i alguns ciutadans de Costa Rica (descendents de catalans, companys de la lluita armada o de la militància política posterior, adversaris polítics, etc.) donen la seva visió del personatge i de la importància que ha tingut en la història del país. El projecte va néixer quan Claudio Lauria va conèixer José María Figueres el 1996, quan era president de Costa Rica. La seva història, i sobretot la de la seva família, li van semblar una manera immillorable d'explicar els últims cent anys de Costa Rica. **A. S.**

sen, i el seu fill, José María Figueres Olsen, que també va ser president del país i que actualment dirigeix el Fòrum Econòmic Mundial —que cada hivern celebra la cimera de Davos (Suïssa).

Karen Olsen va reivindicar el paper del seu marit a la Costa Rica moderna. "Charles de Gaulle va dir que José Figueres de Costa Rica va ser la primera persona que va declarar la pau per a la humanitat", i va assegurar que era obvi que Don Pepe era català "en els seus

gestos i en la seva manera de pensar". De fet, mai no va oblidar els seus orígens. Prova d'això és que el 1956 va visitar Os de Balaguer com a president de Costa Rica i, en desesperació de les autoritats franquistes, en l'*Espanya grande y libre* de llavors, no va dubtar a expressar-se públicament en la seva llengua materna. El fill de Don Pepe va recordar que el seu pare sempre ho recordava.

Tal com reflecteix el documental gravat al llarg de cinc anys per Claudio

Lauria a Catalunya i Costa Rica, Don Pepe Figueres era tot un personatge. Un home que, a més, ha estat el patriarca d'una nissaga que després dels tres mandats de Don Pepe va tenir continuïtat amb l'elecció del seu fill José María com a president del Govern el 1994.

Ara al capdavant del Fòrum Econòmic Mundial, José María Figueres Olsen aposta des d'aquest càrrec per avançar cap a un nou paradigma de desenvolupament que serveixi per equilibrar l'economia amb guanys socials i ambientals. La seva política es basa en el fet que la societat només pot avançar mitjançant esforços col·lectius, i això, traslladat al panorama polític, fa necessària la cooperació de tots els països. Figueres Olsen està convençut que en un món tecnològicament tan avançat es poden superar, si es vol, les diferències. Sense pèls a la llengua, el polític que va estar al capdavant de Costa Rica va afegir al poble dels seus avantpassats que, per combatre el terrorisme, primer cal combatre les desigualtats. Una utopia? El seu pare va demostrar que un país sense exèrcit no és un país més dèbil. Va ser un idealista que va fer realitat els seus somnis, i, amb ells, els de tot un poble.

Sens dubte, a Os de Balaguer va deixar empremta. En el moment de la visita, José María Figueres va recollir i expressar moltes de les anècdotes plenes d'emoció que li havia transmès el seu pare des de l'arribada a Costa Rica. A banda de la recepció oficial de l'Ajuntament, presidida per l'alcalde de la localitat, Ignasi Cortés, el fill i la vídua de Don Pepe van voler establir contacte amb la gent del carrer, i així van saludar, entre molts altres veïns, Víctor Trosses, de Casa Xera, veí i amic dels progenitors d'aquest polític.

Amb la seva mare es van aturar també a l'antiga escola del poble, on la seva àvia va fer classes a començament del segle XX. Eren els anys en què molts catalans ho deixaven tot per un somni. Els Figueres-Ferrer van ser uns d'aquests valents que van atrevir-se a buscar una vida millor a milers de quilòmetres de distància.